

K R O N İ K

«ÖZEL-GÖREV DÜŞÜNÜ»

Prof. Bahri SAVCI

«Özelgörev düşünü» terimini, «Özelgörev kafası» anlamında kullanıyorum. Bunu, bir bilimsel terim olarak ileri sürüyorum. «Kafa» sözcüğü, kimi kez, alaylı bir üslûp rengi içinde bir anlam taşır. Hiç olmazsa, beğenilmeyen, kabul edilmeyen, onaylanmayan bir durumu, bir düşünü- hafif bir mizah içinde belirtici bir rengi vardır.

Fakat sözcüğün gerçek anlamını araştırırsak, onu, «zihniyet» sözcüğünün tam karşılığı olduğu görülür. Zihniyet, bir düşünüş biçimidir. Türkçemizde «kafa» sözcüğü de, pek gerçekçi olarak, işte tam bunu anlatır. Yani bir «düşünüş biçimi» anlatır.

Özelgörev de, batılı dillerdeki mission sözcüğünün anlamını, tam olarak verir.

Böyle olunca, mission zihniyeti diyeceğimiz yerde özelgörev düşünü, daha doğrusu özelgörev kafası dememiz, türkçemizin olanaklarını tam yerinde kullanmak olur.

Peki, şimdi, bu özelgörev kafası ne demektir? Bunu aşağıda anlatacağız. İlk bakışta bu terim, kendinde bir özelgörev görme düşünüşünü benimseme, ona göre davranma demektir. Şimdilik konuya bir giriş olarak şunu söyleyebiliriz:

Seri dışı, normal dışı bir görevin, bir işin, bir uygulamanın, bir denetimin, bir araştırmanın, bir incelemenin, bir bulma-meydana çıkarma-saptama hizmetinin, bir yol göstermenin, bir yaratma işle-

minin size verildiği düşününde olmak... Bunun, size, Tanrısal bir kaynaktan, ya da doğanın zorunlu ilişkileri ve koşulları sonucu olarak verildiği inancında olmak... Sizin, bu Tanrı, ya da doğa zorunu işlevinizi görüp anlamadığınız ve yerine getirmede savsaklamanız olduğu zaman, bir büyük çöküntünün bir kaos'un geleceğine inanarak bu işlere dört el ile sarılmak.

İşte diyoruz ki, Türk devlet yaşamının kökünde, devlet başkanlarının, kendilerinde böyle bir özel görev görme düşünüşünün yatığını görürüz. Tarihin hemen her çağında Türk Devlet Başkanları, adeta bir kamu hukuku kuralı, görüşü olarak, «Devlet» ile «tıpkılaştırılmış»lardır, devlet ile «bütünleşmiş»lerdir. Bu, onlarda «devletin sahipliği» düşünüşünü (kafasını, zihniyetini) yaratmıştır. Öyle ki hazine ile hükümdarın kasası arasında bile bir tıpkılaştırmaya uzanılmıştır.

Böyle bir devlet başkanlığı özelt görev düşünüşünün doğması ve uygulanması, kendisine özgü bir tarihsel oluşumun ürünü olmuştur.

Türkler, Orta Asya'da kurmuşlardır ilk devletlerini... Bu devletler, önce, bozkır yaşamının fiziksel niteliğinden doğan göçebe devletlerdir. Göçebe devlet yaşamı, tek elden yönetim biçimini gerektirir. Öyle de olmuştur. Devletin başı, göçebe toplumun tümü ile tıpkılaştırılmıştır. Tüm görevlerin sahibi ve haklısı olmuştur.

Bu devlet sonra, yerleşik düzene geçmiştir. Fakat Orta Asya fiziğinden gelen zorunlar, tek elden yönetim biçimini gene sürdürmüştür. Hakanın, kaganın, tüm görevlerin sahibi ve haklısı olma durumu da sürmüştür.

Batıya göçler, bu devleti islâmlaştırmıştır. Ayrıca devleti de Anadoluyu türkleştirmek zorunda bırakmıştır. Bu iki zorun da tek elden yönetimi, dinci-mutlakîyetçi bir imparatorluk yönetimi durumuna getirmiştir. Dinci-Mutlakîyetçi otoriter sistem, sonraları, (19. Yüzyıl sonlarından bu yana) Anayasal bir devlet demokrasileşmesine doğru değişerek gelmiştir. Ama, devlet başkanının, toplumun dinin-devlet aygıtının gözetimcisi olma görevi sürmüştür.

Devlet, sonradan Cumhuriyete dönüşmüştür. Devlet başkanlarının ve öteki sorumluların devlet ile tıpkılaştırılması metafiziğine, yeni Anayasal düzenlerle karşı gelinmiştir. Mustafa Kemal Devrimciliği ile devlet, ulusal yaşamın çağdaş ölçülerde ve yollarda «hukuksallaştırılması» olgusuna dönüşmüştür. Büyük Millet Meclisi, ulusun devletleşme olgusunda bir ulus temsilcisi olarak «hukuk» yolu ile iş-

lev görür artık. Meclisin kendisiyle birlikte tüm öteki organlar ve kuruluşlar devletin hizmetindedir artık. Bu organları kuran kişiler-bireyler-guruplar ancak «devletin hadimi» dirlar, ulusun «hizmetkârı» dirlar.

Bu görüş, aslında bir kamu hukuku devrimidir. Ama, böyle olmasına karşın bu kez, siyasal nedenler, siyasal zorunlarla ilk iki cumhurbaşkanı «devletin sahipliği» yerinde gene de sürmektedir. Buna belki «rejimin sahipliği» dememiz daha doğru olurdu. Fakat bu kez de, devlet ile lâik-halkçı-demokratik istidatlı ve niteli rejim arasındaki bütünleşmeyi düşünmemiz gerekmiştir. Onun için, ilk iki cumhurbaşkanı, boyunlarında idam fermanı ile, bir saltanat-bir hilafet kurumuna, bir dinci-Osmanlı devletine karşı gelerek, lâik, halkçı, demokratik istidatlı bir rejimi, o zamana kadar akla gelmeyen boyutları ile kurmuşlardır.

Bu yüzden onu, sokakta bırakamazlardı, kurduğunu yaşatma ve sürdürme özalgörevi, kurma işlevinin doğal sonucu olarak, ortaya çıkardı. Çıkmıştır da. Bu nedenle onlar da rejimin sahipliği özel görevini yerine getirme işlevlerini sürdürmüşlerdir.

Bu, aynı zamanda zorunludur. Bu kadar geniş boyutlu bir lâiklik-bir halkçılık bir demokrasıcılık, herşeyden önce, onu kuranlarca koruma ve bizzat yönetmeyi getirir: Ta yeni kuşaklar gelişinceye kadar.

Şimdi, bundan sonraki koşullar içinde, bu özalgörev düşünüşünün üzerinde durmamız gerekir. Çünkü ilk iki cumhurbaşkanından sonra da, bu duygunun, bu algının sürüp gitmesi, Türkiye'yi nazik evrelere sokmuştur. İşte bunu, soğukkanlılıkla incelememiz gerekir. Eskilerin muhasebesini yaparak, yeniden doğmuş bir özalgörev düşünüşü ortaya çıkacaksa bunun içeriğini araştırmamız gerekri. Böyle yaparsak, ulusun bir umudu olarak göreve başlayan şimdiki devlet başkanının özalgörev düşünüşü üzerindeki hukuksal ve tarihsel sorumluluğunun billurlaşmasına yardım etmiş oluruz.

İlk iki cumhurbaşkanından sonra gelen Bayar da, kendinde onlar gibi, bir özalgörev düşünüşü (zihniyeti-kafası) görmeye başladı. Onlar, lâik-halkçı-demokratik rejimin kurucusu sıfatıyla, onun koruyuculuğunu, yöneticiliğini kendi omuzlarında görmüşlerdi. Bayar da, rejimi, liberalleştiren, onu genel oy ile halk sınıfları üzerine dayatan değilmiydi? Öyle ise, onun da, bu sıfatla rejimi sürdürmede özalgörevi olmak gerekirdi. Bu, rejimi, her mahallede bir milyoner

yaratma yönünde geliştirecek olan demokrat partileştirmek idi. Öyle ki, rejimin gül bahçesinde bir diken bile bırakmamak, demokrasinin bir gereği sayılırdı.

Bayar, buna girişti. Dikenleri temizlemek için çıkarttığı mahut «yetki kanunu» ile, Mustafa Kemal'in 1924 rejimini, bir oligarşi egemenliğine dönüştürdü, bu oligarşi egemenliğ adına rejimin dayanağı olan bağımsız yargı prensibini sildi. Ama neyleyim ki onun bu özeltörev anlayışı, kendisini Adalet Divanı önüne kadar getirdi.

Gürsel'in de bir özeltörev düşünüy oldu; 1961 Anayasasının sosyal içeriğine ve sınıfsal ilişkilerden politika çıkarma niteliğine ve siyasal dengeyi böylece kurma felsefesine karşın, demokrasideki dengeyi, bir miktar da Alican ve Gümüşpala liberalciliklerinde görmesi...

Fakat kadastrof, sonradan benimsenen özeltörev düşünüy ile geldi: sonraki Başkan Ap saflarından gelmediği halde, Demirel'e fazla bir borcu olmadığı halde ekonomide - sosyal uygulamada kendisini AP ile bütünleştirmede bir yarar gördü. Siyasal etik ve, siyanın dayanağı olan felsefi görüş demetinde, AP yi bile geride bırakan eskil (arkaik) değerleri savunanlarla bile bütünleşti.

Böylece Türkiye rejimindeki, ilk iki Cumhurbaşkanı'dan gelen lâik-halkçı-demokrasici niteliği, 1961 den sonra gelen sosyal içrikli çağdaşmayı kırıp arıtarak (tasfiye edecek) eskil değerleri, akımları ve hatta örgütleri suyun üstüne çıkarıcı bir özeltörev düşünüyüne kapıldı.

12 Mart, bu işte ona pek yararadı: şöyle ki: 12 Mart, bir yüzü ile, AP nin Başkanla bütünleşerek kurduğu iktidar üslubuna bir tepki olarak doğmuştu.

12 Mart öncesi iktidarı Türkiye'yi, tekelci sermaye kanalıyla büyük burjuvalaşmaya onun ekonomik ilişkilerine —ki bir sömürü ilişkisidir—, onun sosyal tabakalaşma oluşumlarına —ki ayrıcalıklı sınıflar yaratmadır—, onun siyasal iktidar olayına —ki egemen sınıflar koalisyonunun siyasal güce kumanda etmesi oluşumudur— götürmüştü. Üstelik, yönetim bakımından da, kendisi büyük bir aciz içinde kalmıştı. O sıralarda ayrıcalıklı sınıflar, iç ve dış finans kapital kombinezonları ve kredi sistemleri ile ucuz tarımsal ürün - ucuz hammadde - ucuz emek - ucuz hizmet birikimleri yolu ile büyük burjuvalaşma tekerciliğine yönelmişti. Fakat bu yöneliş türlü tepkilere de uğramıştı. İşte bu sıranın yönetimi bu tekelleşme politikasına karşı gelen eğilmeleri-akımları-sosyal ve siya-

sal kuruluşları-kamu görevleri örgütlerinin kimi bölümlerini komünistlikle suçlama yolunu tutmuştur. Onların karşısına fanatik guruplar çıkarmıştır, onları bu fanatik guruplarla sindirme ve kırdırma gibi bir biçim tutturmuştu. Bu ise ülkeye kaos getirmişti. Bu kaosu arıtma görevi de bir askersel rejimin üzerine yüklenmişti.

Bu son noktaya şöyle gelinmişti: Başkan AP bütünleşmesi, ülkeyi, çıkmazlara soktuğu sırada yüksek komuta zinciri o zamanki siyasal iktidarın kurumlaştığı iki kamu gücü merkezine (parlamento ve hükümet) devlet başkanını da ekliyerek bir uyarma girişimine kalkma zorunda kalmıştı. Aydınlatıcı, yol gösterici ışık olarak da Anayasacılığı ve Atatürkçülüğü gösteriyordu.

Fakat kullanılacak ölçütlerde açıklık yoktu. Atatürkçülüğün süreç olarak tarihsel gidimi, bir düşünce olarak ideolojik örgüsü, bir eylem olarak doğası ve kullandığı araçlar, bir içerik olarak sosyo ekonomik özü —bu özün tarih içerisindeki gelişim yönü üzerinde asker-sivil entelijensiyanın türlü kesitlerinde ve basamaklarında bir birleşik görüşe varılmış olmadığı görülmüyordu.

Böylece siyasal oluşlar alanında bir boşluk doğuyordu. Bu boşluk içinde de huzursuzluğu, sosyo ekonomik yollarla giderme gereksinmesi çözülmeyen ortada kalıyordu.

Fakat siyasal yaşamda boşluklar uzun süre kalamaz. Siyasal yaşam içindeki boşlukları, bir devrim (hareket), bir öge, muhakkak doldurur. Doldurdu da... Şöyle: devlet başkanlığının siyasal hayatın kamu otoriteleri kesitinde işgal ettiği merkezsiz yer, bu merkezsiz yerde yapılması gereken günlük normal işlemlerin sayın Sunay tarafından yerine getirilmesi gibi adeta fiziksel bir durum, bir anlamda sayın Sunay'ı itham edilen bir otorite olmaktan çıkarıldı, o evrenin tedbir düşünme eylemlerinin bir merkezi haline getirdi. Tam o sıralarda MİT de şimdiki devlet bakanlarından sayın Birler'in söylediği üzere kendi omuzlarına fazla yük aldı.

Ve böylece de tüm öteki kamu otoritelerinin sosyal kuruluşların, dinamik merkezlerin, gerekli girişimleri ele alamamasından doğan boşlukta, tek dinamik bir güç olarak sayın Sunay kaldı. Ortada yalnız kaldı. Ve bu fiili tekel yüzünden sayın Sunay tüm öteki kamu otoritelerini, ve güçleri doğrultulandırma yerine de geldi.

O zaman bu iki kurum (Sunay ve MİT) toplumdaki konsensüs noksanı yüzünden içine düşülen birleşik hareketsizlik ortamında iki dinamik güç olarak sivrildiler.

Tartışmasızlık - denetimsizlik - katkısızlık - katılmasızlık - ve bunlardan doğan konsensüzlük ortamı içinde, kendi görüşlerinin gittikçe sivrilme kazanması, onlarda bir özele görev duygusunu geliştirdi. Onlar tek hareket olanağını, o zamana kadar Anayasal kadro ve alan içinde sayılan sosyal içerikli durumları, oluşumları, akımları, istidatları «arıtılma (tasfiye) etme» yönünde geliştirdiler. Kendilerinde bu hususta bir tarihsel özele görev gördüler 12 Martı, bu noktada anlamladılar. Yurtseverliğin gereğini, bu tasfiyede gördüler.

Şimdi aradan az bir zaman geçti henüz ama, tarihin onlara böyle bir özele görev vermediği, buna gerek olmadığı daha şimdiden anlaşılmıştır. Çünkü daha şimdiden belli olan şudur ki: böyle bir özele görev; bilmeden, zümresel-tekelci yolla büyük burjuvalaşma ile koşut düşebilirse de, Atatürkçülüğe koşut düşmemektedir. Atatürkçülüğün süreç olarak tarihsel gidimi, en aşağı bir «Otoritaryanizm» değildir. Çoğulcu demokrasidir. Onun ideolojik örgüsü, çok eğilimli ve görüşlü çağdaş demokrasi iplikleri ile örülüdür. O, demokrasiyi var kılan çoğulcu öğeleri kaldırıcı bir eylem değildir. Onun sosyo-ekonomik özü, tüm ilişkileri çoğulcu bir çerçeve içinde sosyal niteliğe kavuşturur.

İşte bu nedenlerle sayın Sunay tarafından benimsenmiş olan özele görev düşünüyü bu ters düşüşler yüzünden bir askersel rejim içinde bile verimli olmamıştır. Kaostan çıkmaya yaramamıştır. Kaostan gene, demokrasiyle çıkılmıştır.

Sayın Korutürk de, bu kaostan çıkışın ilk işlemi olarak bir umut halinde Cumhurbaşkanlığına gelmiştir.

Bu gelişiyi belirleyen siyasal koşullar devlet başkanlığı olayında iki yönlü bir durum yaratmıştır:

Bir kez, Türkiye'deki düşün olayı üzerine bir balyoz gibi inmeyi düşünenlerle düşünün simgeleştiği Üniversiteye elinde bir sopa ile girmeyi tasarlayan betbaht politikacıların elinden kurtulabilen kadarı ile, 1961 Anayasasının tümlüğü korunmalıdır. Yani onun, devlet başkanlığına tanıdığı hukuksal durum geçerli olmalıdır. Böylece, sayın Sunay'ın özele görev düşünüşü ile doğmuş saptırmalı devlet başkanlığı pratiği bırakılmalıdır. Devlet başkanlığını, siyasal karar oluşturma, siyasal tercihi formülleştirme işinde, Sunay pratiği de doğmuş bulunan özele görev anlayışından kurtarmalıdır.

Sayın Korutürk'ün daha yemin gününde beliren taraf tutmaz, siyasal tercihi gerçek sahiplerine bırakıcı, ama bu gerçek sahipler-

den başkalarının baskılarına direneci tutumu, rejimi yönetmeye kalkacak olan bir batıl pratikten kurtulmanın somut garantisi olmuştur.

Öte yandan bir başka durum da, doğmamazlık etmemiştir. Bu, yeni bir özalgörev düşünüşüdür.

Gerçekten Türkiye'nin yeni koşulları, 1961 Anayasasının kurduğu siyasal rejime, tümü ile sadakat işinde devlet başkanına yeni bir rol tanımıştır. Bu yeni rol 1961 rejimini Hukuksal statüğü (durukluğu) içinde korumakla yetinme rolü değildir. Bu rol, rejimi özgürlük ve halklaşmacılık yönünde geliştirme olanaklarının aranmasına destek olmak, yardımcı olmak rolüdür. Siyasal olayın ve siyasal ilişkilerin, barış ve sosyal adalet içinde gelişmesine destek olma rolüdür.

İşte şimdi sayın Korutürk, böyle bir tarihsel sorun ile karşı karşıyadır: Anayasal açıdan görevi normal bir parlamanter mekanizmanın devlet başkanlığıdır: Tarafsız çünkü sorumsuz, çünkü yetkisiz, olan ancak normal devlet işlemlerini yürütmede bir nötr başkanlık halinde...

Ama sosyo-politik açılan görevi, ilk iki cumhurbaşkanı gibi bir özalgörev niteliği ile belirlemektedir adeta: Bu görev, dikkatli bir «gözetim» gösterme görevidir; lâik-halkçı-demokrasici istidat içinde kurulmuş siyasal rejimimizi, şimdi tüm sosyo-ekonomik ve siyasal ilişkiler alanında gerçekten halklaştırıcı, gerçekten özgürleştirici bir gözetim gösterme görevi Destekleri ve direnişleri ona göre ayarlayarak, kaostan barış politikasına geçişe yaramak da bu görevin içindedir. Tarih, şimdiki başkana, görevini raporlara ve türlü baskılara göre değil, bilimsel algıya göre ayarlama zorununu yüklemiştir.

Eğer bu sorunun gerekleri yolunda azimle ilerlenirse bir çok konudaki özel görüşlerin bilimsel bir tartışma ve araştırma ile geliştirilmesi yolu da açılmış olur.